

Kulturstyrelsen

H. C. Andersens Boulevard 2
1553 København V

Telefon 3373 3373
Telefax 3391 7741

ka@kulturstyrelsen.dk
www.kulturstyrelsen.dk

ANBEFALET

Naturstyrelsen Bornholm
Ekkodalsvejen 2
3720 Åkirkeby

15. maj 2013

Fredning af Hammersholms stuehus, Bornholm

Afgørelse

Kulturstyrelsen har besluttet at frede stuehuset på Hammersholm (1700-tallet, forlænget med fire fag ca. 1833), Langebjergvej 15, 3770 Allinge, matr.nr. 1a, Hammersholm, Allinge-Sandvig Jorder, Bornholms Regionskommune.

Beslutningen er truffet efter § 3 i lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger.

Baggrund

Kulturstyrelsen underrettede Dem i brev af 10. december 2012 om, at Det Særlige Bygningssyn har indstillet stuehuset på ejendommen til fredning. Samtidig igangsatte styrelsen en høring herom.

Kulturstyrelsen har modtaget fem bemærkninger hertil, som alle støtter en fredning:

Jepser Vang Hansen skriver i mail af 23. marts 2013: "Kulturstyrelsens redegørelse for fredning kan jeg fuldt ud tilslutte mig, men tillader mig hermed at sende yderligere bemærkninger, der underbygger ønsket om fredningen." Herefter følger en beskrivelse af Hammersholms oprindelse som avlsjord til Hammershus. "Først i 1738 kaldtes gården for Hammersholm i tingbøgerne." Jesper Vang Hansen anfører afslutningsvis, at Hammersholm [midt i 1700-tallet] havde en anden status end andre bøndergårde på Bornholm.

Foreningen Bornholm ved formand Svend Kramp ønsker med mail af 26. marts 2013 "at anbefale en gennemførelse af fredningsforslaget for Hammersholm med henvisning til Kulturstyrelsens høringsopslag."... Foreningen har siden oprettelsen i 1906 været stærkt engageret i fredninger af området omkring Hammershus - foreningen blev oprettet i 1906, netop med henblik på en fredning af Hammersholm med jorder."... "Set i kulturhistorisk og fredningsmæssig sammenhæng, er Hammersholm betydningsfuld, idet Hammersholm i sin tid var Bornholms største gård og formentlig er stuehuset det ældst bevarede på Bornholm."... "Foreningen Bornholms ønske er, at Hammersholms stuehus nu og her holdes tæt på tag og fag. Vi mener, at gården Hammersholm har et stort potentiale i kraft sin historie, beliggenhed og størrelse til eventuelt at

kunne fungere med faciliteter for den virksomhed", der passer og plejer Hammershus, samt måske fungere i en formidling af hele Nordbornholms kultur- og naturhistorie."

Bestyrelsen for Bornholms Historiske Samfund ved formand Jakob Seerup udtrykker i mail af 27. marts 2013 "vores fulde opbakning til fredningen af den gamle "Slotsvangegård", "Hammershus Slots Ladegaard" nu Hammersholm. Hammersholms kulturhistoriske betydning for Bornholm og for forståelsen af det historisk betydningsfulde område "Hammershus Birk", med Hammershus og Hammerknuden - samt byerne Allinge og Sandvig - er en af de vigtigste brikker i den bornholmske historie."..."At der nu gennemføres en fredning og sikring af denne unikke ejendom mener Bornholms Historiske Samfund er en selvfølge - det burde være gjort for længe siden - men det bør og skal ske nu."

Arkitekt og bygningsarkæolog Jens Riis Jørgensen fremsender med mail af 27. marts 2013 "en række oplysninger om Hammersholms stuehus til støtte for bevaring af bygningen som minde om en særlig historie på Bornholm". Jens Riis Jørgensens bidrag om navnlig stuehusets bygningshistorie i 1700- og 1800-tallet er baseret på arkivstudier.

Allinge-Sandvig Byforening ved formand Anders Koefoed Larsen finder det i mail af 27. marts 2013 "yderst vigtigt, at Hammersholms gamle stuehus bliver bevaret. Det minder om en ganske særlig historie, som hænger sammen med såvel Hammershus som byerne Allinge og Sandvig..."..."Hammersholm er i dag vigtig for den samlede kultur- og oplevelsesturisme, som også omfatter de mange spændende helleristninger og oldtidsfund i området. "... Allinge-Sandvig Byforening støtter derfor Kulturstyrelsens forslag til fredning af Hammersholms stuehus og håber, at Naturstyrelsen som ejer kan finde en passende måde at benytte det på."

Kulturstyrelsen har følgende kommentarer hertil:

I forbindelse med Foreningen Bornholms bemærkninger skal det understreges, at en fredet bygning *skal* holdes tæt på tag og fag, jf. § 9 i bygningsfredningsloven. Til både Foreningen Bornholm og Allinge-Sandvig Byforening kan Kulturstyrelsen oplyse, at vi naturligvis gerne indgår i en dialog med Naturstyrelsen og evt. andre interessenter om en fremtidig anvendelse af Hammersholms stuehus.

Kulturstyrelsen tager de øvrige bemærkninger til efterretning og værdsætter de medsendte oplysninger om Hammersholms historie.

Begrundelse

Kulturstyrelsen finder, at stuehuset (1700-tallet, forlænget med fire fag ca. 1833) på Hammersholm, Langebjergvej 15, 3770 Allinge, Bornholms Regionskommune, har de arkitekturhistoriske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en fredning.

Formål

Formålet med fredningen af Hammersholm er at sikre en egnskarakteristisk gård på Bornholm samt sikre den historiske helhed, som Hammersholm og Hammershus udgør i kraft af deres slot/hovedgård-relation. Hammersholm er en del af det store kulturmiljø, som Hammershus er centrum for, og indgår i historien om Hammershus' afmagtsperiode.

Miljømæssig værdi

Den miljømæssige værdi knytter sig til gårdens solitære og høje placering i landskabet, kun omgivet af egne ladebygninger og store åbne marker. Det åbne land giver en helt unik og betagende udsigt fra gården til Hammerknudden. Hertil kommer, at gården selv ligger markant og synligt i landskabet, når man kører mod Hammershus fra Sandvig.

Kulturhistorisk værdi

Den kulturhistoriske værdi i Hammersholm knytter sig i det ydre til bygningens imponerende størrelse samt til måden, gården i samspil med det omkringliggende landskab indskriver sig som et væsentligt element i Bornholms kulturhistorie omkring Hammershus. Til forskel fra resten af landet har der aldrig været herregårde på Bornholm, i stedet var der store selvejergårde, og hertil hører Hammersholm. I Hammersholm kommer denne markante position til udtryk i stuehusets anselige bredde og længde, der er usædvanlig for bornholmske bindingsværksstuehuse fra begyndelsen af 1700-tallet. Hertil kommer det teglhængte tag med halvvalmede gavle og fire skorstenspiber, stuehusets kvist og den store træveranda mod haven, der afspejler den modernisering, bygningen gennemgik i 1800-tallet.

I det indre knytter den kulturhistoriske værdi sig til bygningens plandisponering, der har karakteristiske træk for bornholmsk byggeskik, der er afhængig af terrænfaldet. Hammersholms stuehus følger denne tradition, idet salen her ligger i bygningens vestende over en høj kælder. Hertil kommer, at den ældre plandisponering overordnet er bevaret og et antal originale barokke døre, vinduer, paneler samt nagelfast inventar, der vidner om husets alder.

Arkitektonisk værdi

Stuehusets arkitektoniske værdi knytter sig til den velproportionerede langstrakte og horisontale form, der understreges af det taktfaste og optrukne bindingsværk og den lange, ubrudte tagflade. Det horisontale udtryk brydes på havesiden af den brede gavlkvist samt af vestgavlen, der grundet terrænets fald her står på den kraftige, høje sokkel. Hertil kommer antallet af vinduer, der giver en åben og let facade. Dette ses særligt på gårdsiden, hvor der sidder vinduer i stort set alle fag.

I det indre knytter de arkitektoniske værdier sig til bygningens bevarede plan, der med flere gennemgående rum sammen med de mange vinduer gør, at rummene fremstår lyse og imødekommende.

Bærende fredningsværdier

For Hammersholms ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til bygningens sammenhæng med landskabet og det bevarede kulturmiljø, det egnskarakteristiske bornholmske stuehus med det taktfaste bindingsværk, de

ubrudte tagflader, placeringen på det skrånende terræn, der giver en høj kælder og sal i stueetagens vestende. Hertil kommer de bevarede bygnings-elementer som skorstenspiber, havesidens gavlkvist samt de ældre vinduer og døre. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning.

For Hammersholms indre knytter de bærende fredningsværdier sig til de bevarede dele af den ældre planløsning, herunder salens udstrækning i bygningsvestende. Hertil kommer de traditionelle overflader, herunder plankegulve, frilagte loftsbjælker, paneler og ældre døre samt den traditionelle materialeholdning.

Anbefalinger

Det anbefales, at stuehuset restaureres, og væsentlige arkitektoniske og bygningshistoriske detaljer så vidt muligt bevares, mens andre genskabes.

Klagevejledning

De kan klage over Kulturstyrelsens beslutning til kulturministeren. Klagefristen er 4 uger fra den dag, De har modtaget dette brev.

Klagen skal sendes til Kulturstyrelsen, der sender klagen videre til kulturministeren sammen med sagens øvrige materiale.

Konsekvenser

En fredning betyder bl.a., at De skal søge Kulturstyrelsen om en tilladelse, hvis De vil foretage bygningsarbejder eller lignende, der rækker ud over almindelig vedligeholdelse.

Dette følger af § 10 i lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger.

Undtaget herfra er visse typer af bygningsarbejder, som kan iværksættes på grundlag af skriftlig underretning, jf. § 10, stk. 5, i lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger. Reglerne herfor fremgår af bekendtgørelse nr. 159 af 5. februar 2013 om iværksættelse af bygningsarbejder på fredede bygninger på grundlag af skriftlig underretning (vedlagt).

Offentlig bekendtgørelse og tinglysning

Kulturstyrelsen vil foretage offentlig bekendtgørelse af beslutningen på sin hjemmeside, www.kulturstyrelsen.dk, og tinglyse fredningen. De vil modtage en kopi af tinglysningen, når den foreligger.

Bygningsfredningen skal respekteres af ejendommens ejer, brugere og andre indehavere af rettigheder over ejendommen, uanset hvornår rettigheden er opnået.

Dette følger af § 7, stk. 3 i lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger.

Har De spørgsmål, er De velkommen til at kontakte os.

Med venlig hilsen

Mogens A. Morgen
kontorchef, arkitekt maa

BILAG VEDLAGT

- Pjecen: Når bygningen er fredet
- Bekendtgørelse nr. 159 af 5. februar 2013 om iværksættelse af bygningsarbejder på fredede bygninger på grundlag af skriftlig underretning

KOPI ER SENDT TIL

Bornholms Regionskommune, post@brk.dk

Bornholms Museum, bm@bornholmsmuseum.dk

Jesper Vang Hansen, jvh@rundetaarn.dk

Foreningen Bornholm, svend.kramp@mail.dk og nielsholgerlarsen@gmail.com

Bornholms Historiske Samfund, jakob.seerup@gmail.com

Jens Riis Jørgensen, riis.specht@gmail.com

Allinge-Sandvig Byforening, akl@sport.dk

Kulturmiljøråd for Bornholm, Jens.Kofod@brk.dk

Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, mail@bygland.dk

Bygningskultur Danmark, info@bygningskultur.dk

Europa Nostra Danmark, e.vind@mail.dk

Bygnings Frednings Foreningen BYFO, sekretariat@byfo.dk

Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring, ulla.kjaer@natmus.dk